

Kongresser och utställningar

Den XVIII nordiske arkeologkongress. Trondheim
28.8.–4.9. 1989

Den 18:e nordiska arkeologkongressen har avhållits i Trondheim med fyrtio föredrag kring temat "Sentrum – periferi. Sentra og sentrumsdannelse gjennom forhistorisk og historisk tid". Härutöver kunde deltagarna bekanta sig med ett överraskande soligt – det regnade bara på utflyktsdagen – Trondheim och Trøndelag, även om det blev mindre strosande än önskvärt i detta medeltida centrum på grund av kongresshotellets perifera belägenhet.

Såsom framgår av Vitenskapsmuseets i Trondheim arkeologiska avdelnings tidskrift *Spor*, nr 2/1986 om "Gamle sentra" och nr 1/1989 om "Bruk av utmark", hör kongress temat till värdinstitutionens egna forskningsområden. Det är emellertid också ett tema, som varit föremål för flera symposier inom den engelskspråkiga arkeologin det senaste decenniet, t. ex. "Centre and Periphery in the Ancient World (*New Directions in Archaeology*, Cambridge University Press, Cambridge 1987) och "Centre and Periphery: Comparative Studies in Archaeology" (*One World Archaeology 11*, Unwin Press, London 1988). Det senaste exemplet på en explicit användning av centrum – periferi inom svensk arkeologi är kanske Evert Baudous artikel i *Approaches to Swedish Prehistory* (BAR International series 500, Oxford 1989).

Fyrtio föredrag och några timmars diskussion i ett drygt hundrahövdad sällskap räcker lagom till för att visa hur svår, mångtydig och förvirrande en begrepps bildning kan vara inom ett så stort och rikt forskningsfält som nordisk förhistorisk och historisk arkeologi. Jag skall göra ett försök att ta fram några brytpunkter i diskussionerna och formulera dem som parvisa motsatser med avsikten att visa enkla skillnader i åsikter.

Går det att finna ett innehåll i begreppsparret "centrum – periferi", som har mycket stor användbarhet i tid och rum, kanske till och med univesell giltighet, eller måste arkeologin

ständig använda ett varierande, situationsbestämt innehåll i sina begrepp? Bland kongressens teoretiker, som framträdde första dagen med längre "Innledningsföredrag" var det ingalunda enighet på denna punkt, och i de följande dagarnas exemplifierande kortare föreläsningar kunde man lyssna både till föreläsare, som accepterade och applicerade ett centrum–periferi-begrepp inom sina områden, och till sådana, som strävade efter att påvisa otillräckligheten eller omöjligheten i ett sådant tänkande inom sina.

De tre sessionerna 1–3 om "Forholdet mellom periferi og sentrum", "Sentrumsfunksjoner i forhistorisk tid" och "Byoppkomst og statsdannelse" innehöll onekligen exempel på så många olika samhällen att det spontant kändes riktigt att hålla med den senare gruppen av föreläsare. Det vore dock att resignera. Centrum–periferi-begreppet är knappast ägnat att belysa valfångst på 1600-talet på Svalbard, den neolitiska sälfångstplatsen Stora Förvar, Jelling-monumenten eller Aldeigjuborg. Begreppsparret fungerar bäst i kontinental skala och i tidsperspektiv över århundraden och årtusenden. För de små perspektiven är det ett tomt begrepp.

Detta sista påstående formulerades som en fråga redan första kongressdagen: För vem skall de analytiska begreppen vara giltiga? Vi betraktar ganska självklart de arkeologiska samhällena utifrån och formar begrepp efter vårt behov av att förstå efter bästa förmåga, men går det att genomföra en analys, som startar med den situation som de agerande arkeologiska människorna stod i? Session 4 om "Urbanisering og kjønnsrollemønstre" kunde ha tagit upp frågan på kongressens sista dag, men så blev inte fallet. Inte heller i övrigt syntes konkreta, utarbetade alternativ till det onyanserade centrum–periferi-begreppet. Från terminologisk synpunkt föreslogs att de ur skriftliga dokument kända, samtida termerna kunde användas i stället för "centrum" och "peri-

feri", men det hjälper föga den förhistoriske-
arkeolog som inte är nöjd med dessa ord.

Diskussionerna stannade emellertid inte bara vid användbarheten av olika begrepp för adekvata analyser. Det visade sig gång på gång i diskussionerna att begrepp som "centrum" och "periferi" är värdeladdade. Om det är periferin eller centrum (*Svenska akademiens ordlista* föreslår några olika böjningar och kongressdeltagarna presenterade ytterligare några därutöver; speciellt pluralböjningarna var fantasifulla) som skall värderas högst beror på var i världen man bor, på ens politiska ideologi och på ens val av livsstil, men det var nog symptomatiskt på något sätt att det var föredragshållarna från de nordliga delarna av Skandinavien, som fick luften att vibrera mest. Kongressdeltagarna fick demonstrerat att begrepp som "centrum-periferi", vilka används både in nutida politisk debatt och som analytiska verktyg i arkeologin, måste användas med omtanke. Både egna önskade åsikter och andras oönskade åsikter kan förstärkas genom en strategisk, i det senare fallet vanligen omedveten, användning av värdeladdade begrepp inom arkeologin. Det var fascineran-

de att se hur samma begrepp "centrum-periferi" i olika föreläsningar avsågs att vara neutralt analyserande respektive gjordes avsiktligt värderande.

Det nordiska arkeologmötet i Trondheim löste inga problem, och väl var det. Arkeologi fungerar bäst som en ständig diskussion, som ett vridande och vändande på de svåra frågorna om hur arkeologins människor skall förstås.

Alldeles i synnerhet lämnade kongressen en fråga efter sig: Är det rätt att samla så många och särskilt så många olika arkeologer som möjligt till en stor veckolång föreläsning-kongress kring ett tema, som lämpar sig bäst för ett litet arbetsmöte? Denna och andra frågor kommer i fortsättningen att handhas av ett nordiskt, arkeologiskt kongress-sekretariat, som åtminstone fram till nästa nordiska arkeologkongress har sitt säte på Vitenskapsmuseet i Trondheim. Det ryktades i Trondheim, att nästa kongress blir i Köbenhavn 1993.

Stig Welinder

Institutionen för arkeologi
Gustavianum, 752 20 Uppsala

Den elfte vikingakongressen

Den senaste av de illustra vikingakongresserna hölls i augusti i år (1989) i Caithness (landskapet i nordligaste Skottland) och på Orkney, i städerna Thurso och Kirkwall. Huvudtemat var Orkneyöarnas nordiska historia. Ett åttiotal deltagare hade samlats från Storbritannien (varav tio stipendiater), Irland, Färöarna, Island, Grönland, Norge, Danmark och Sverige, jämte ett tiotal "associerade" från lokalt håll. Vi var tolv från Sverige (arkeologer, numismatiker, runologer och andra språkvetare).

Bakom den mycket välorganiserade och perfekt genomförda kongressen stod en trio bestående av arkeologerna Christopher Morris och Colleen Batey, vilka grävt under en rad år på Orkneyöarna respektive i Caithness, och en infödd Caithnessbo, Donald Omand. Ett

50-tal anföranden hölls, de kortaste på 10 minuter för ämnen utanför huvudtemat. En nyhet för året var att vissa av föredragen var offentliga.

Starkast intryck på mig gjorde den engelske entomologen m. m. Paul Bucklands skildring av hans undersökningar på mikronivå på olika Atlantöar. Förekomsten av olika slags löss och andra småkryp kan berätta om de mest skiftande ting: t. ex. var någon plockat löss från någon, var hö har lagrats, vilket talar för året-runtbosättning, varifrån den nordiska invandringen nått Grönland osv.

Föredragen varvades med en rad faktaspäckade exkursioner. En mångfald märkliga platser besöktes, liksom sommarslottet Mey i Caithness, där kongressens höga beskyddarinna, the Queen Mother, tog emot. I synnerhet